

แนวคิดเกี่ยวกับการสอนการรู้สารสนเทศทางสุขภาพ

Concept of Health Information Literacy Instruction

ดร.เทอดศักดิ์ ไม้เท้าทอง¹

Dr. Therdsak Maitaouthong

บทคัดย่อ

การสอนการรู้สารสนเทศทางสุขภาพเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญในการพัฒนาทักษะการแสวงหา ประเมิน และใช้สารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพที่ดีของประชาชน โดยกิจกรรมดังกล่าวเป็นความร่วมมือระหว่างบรรณารักษ์สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพและผู้สอนหรือบุคลากรทางการแพทย์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้แก่นักศึกษา ผู้ป่วย ครอบครัวผู้ป่วย และประชาชนทั่วไป บทความนี้นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับแนวคิดของการรู้สุขภาพและการรู้สารสนเทศทางสุขภาพ โปรแกรมการรู้สารสนเทศทางสุขภาพ บทบาทของบรรณารักษ์ วัตถุประสงค์การเรียนรู้และขอบเขตเนื้อหา และกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถนำแนวคิดนี้ไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการรู้สารสนเทศทางสุขภาพ

Abstract

Health information literacy instruction is an important activity for developing the individuals' skills that focus on retrieving, assessing, and using the information for good health decision making. Health librarians will collaborate with faculty staff or health care providers in providing the health information literacy instruction for students, patients, family, and the members of community. This article presents concept of health literacy and health information literacy, health information literacy program, roles of librarians, learning objectives and scope of contents, and instructional management. People who involve in this area can apply the concept in their course instruction and activity conduction.

คำสำคัญ: การรู้สุขภาพ การรู้สารสนเทศทางสุขภาพ การสอนการรู้สารสนเทศทางสุขภาพ

Keywords: Health literacy, Health information literacy, Health information literacy instruction

¹ อาจารย์ ประจำภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

บทนำ

สุขภาพเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชน การที่ประชาชนจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้นั้น สุขภาพเป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยให้ประชาชนมีความสุขและมีอายุยืนยาวขึ้น สำหรับประชาชนที่มีความรู้เกี่ยวกับสุขภาพจะช่วยให้สามารถเลือกการดำเนินชีวิตที่ไม่ทำให้เสี่ยงต่อการเกิดโรคต่าง ๆ ตามมาซึ่งปัจจัยด้านพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหาร เครื่องดื่มและการทำงานที่ใช้กำลังกายลดลงส่งผลให้เกิดโรคเรื้อรังต่าง ๆ อาทิ โรคเบาหวานและโรคหัวใจและหลอดเลือด โดยที่สาเหตุการตายของประชาชนส่วนใหญ่สามารถป้องกันและหลีกเลี่ยงได้ การสร้างเสริมสุขภาพที่ดีโดยให้ประชาชนมีความรู้และทักษะการดูแลสุขภาพจึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต่อการสร้างพฤติกรรมที่เอื้อต่อการมีสุขภาพดีและลดพฤติกรรมเสี่ยงที่ทำให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพ โดยเฉพาะการพัฒนาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการแสวงหา การประเมินและการใช้ความรู้ที่ค้นหาได้จากแหล่งต่าง ๆ เพื่อการนำไปใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพของตนเองและสมาชิกในครอบครัวหรือชุมชนได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม Cullen (2005) กล่าวว่า ปัจจุบันประชาชนสืบค้นสารสนเทศทางสุขภาพในรูปแบบดิจิทัลมากกว่าสารสนเทศประเภทอื่น โดยเป็นการสืบค้นและเลือกแหล่งสารสนเทศด้วยตนเองมากกว่าการเชื่อถือสารสนเทศที่ผ่านการคัดสรรจากนักวิชาชีพสารสนเทศ จึงเป็นความรับผิดชอบของนักวิชาชีพสารสนเทศที่จะทำหน้าที่สอนและส่งเสริมหลักการเกี่ยวกับการค้นคืนและประเมินสารสนเทศทางสุขภาพโดยเฉพาะที่ให้บริการบนอินเทอร์เน็ต ขณะที่ Li & Brilla (2008) เห็นว่า การสอนการรู้สารสนเทศทางสุขภาพโดยเฉพาะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้แก่นักศึกษาเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้ นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการรู้สารสนเทศทางสุขภาพและใช้เป็นเครื่องมือในการปรับปรุงความสามารถของตนเอง เพราะนักศึกษายังมีความรู้ไม่มากนักเกี่ยวกับแหล่งสารสนเทศทางสุขภาพโดยเฉพาะแหล่งสารสนเทศที่มีคุณภาพ สำหรับการนำเสนอเนื้อหาใน

บทความนี้เกี่ยวข้องกับแนวคิดของการรู้สุขภาพและการรู้สารสนเทศทางสุขภาพ โปรแกรมการรู้สารสนเทศทางสุขภาพ บทบาทของบรรณารักษ์ วัตถุประสงค์การเรียนรู้และขอบเขตเนื้อหา และกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งเป็นเรื่องที่มีประโยชน์สำหรับนักวิชาชีพสารสนเทศและบุคลากรทางการแพทย์ที่จะใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนการรู้สารสนเทศทางสุขภาพให้แก่นักศึกษา ผู้ป่วย ครอบครัวผู้ป่วยและสมาชิกในชุมชนได้อย่างเหมาะสมต่อไป

การรู้สุขภาพและการรู้สารสนเทศทางสุขภาพ

เมื่อสืบค้นวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการรู้สุขภาพจากฐานข้อมูล PubMed ซึ่งเป็นฐานข้อมูลหลักที่ให้สารสนเทศสาขาทางการแพทย์และสุขภาพ โดยใช้คำค้นว่า Health literacy สืบค้นที่เขตข้อมูลชื่อเรื่อง ปรากฏว่าพบสารสนเทศที่เกี่ยวข้องจำนวน 853 รายการ ซึ่งเป็นบทความที่เกี่ยวข้องกับการรู้สุขภาพ (สืบค้นเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2554) ผลการสืบค้นดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าปัจจุบันประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการรู้สุขภาพอยู่ในความสนใจของนักวิชาการและนักวิจัยที่ให้ความสำคัญต่อการศึกษาค้นคว้าและวิจัยในเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างมาก เมื่อศึกษาคำศัพท์ที่ปรากฏในเนื้อหาของเอกสารที่เกี่ยวข้อง พบว่า มีคำศัพท์ 6 คำที่เกี่ยวข้องในเรื่องนี้ได้แก่ การรู้สุขภาพ (Health literacy) ทักษะการรู้สุขภาพ (Health literacy skills) การรู้สารสนเทศทางสุขภาพ (Health information literacy) ทักษะการรู้สารสนเทศทางสุขภาพ (Health information literacy skills) สมรรถนะสารสนเทศทางสุขภาพ (Health information competency) และการรู้สารสนเทศทางสุขภาพของผู้บริโภค (Consumer health information literacy)

ประเด็นการรู้สุขภาพเป็นหัวข้อสำคัญที่ปรากฏในรายงานของสถาบันทางการแพทย์ (Institute of Medicine) ที่นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับการรู้สุขภาพ โดยระบุว่าประชาชนวัยผู้ใหญ่ประมาณครึ่งหนึ่งในสหรัฐอเมริกา มีความยุ่งยากอย่างมากในการเข้าถึงสารสนเทศและบริการทางสุขภาพ ซึ่งเกิดจากปัจจัย

หลายประการ อาทิ ความยุ่งยากซับซ้อนของระบบการดูแลสุขภาพและอุปสรรคในด้านวัฒนธรรมและภาษา ปัญหาดังกล่าวส่งผลให้กระทรวงสุขภาพและบริการประชาชนของสหรัฐอเมริกา (US Department of Health and Human Services) ระบุในเอกสาร Healthy People 2010 โดยมุ่งเน้นการเพิ่มทักษะการรู้สุขภาพเป็นส่วนสำคัญลำดับแรกที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพของประชาชน และในรายงานของทั้ง 2 หน่วยงานยังได้กำหนดนิยามของคำว่า การรู้สุขภาพ ว่าหมายถึง ระดับที่บุคคลมีความสามารถในการระบุความต้องการสารสนเทศ การแสวงหาและมีความเข้าใจเกี่ยวกับสารสนเทศและบริการทางสุขภาพขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการตัดสินใจในเรื่องสุขภาพได้อย่างเหมาะสม (Nielsen-Bohlman, Panzer, & Kindig, 2004; US Department of Health and Human Services, 2000) ภายหลังจากการกำหนดความหมายของการรู้สุขภาพแล้ว สมาคมห้องสมุดแพทย์ (Medical Library Association, 2007) ได้กำหนดนิยามของคำว่า การรู้สารสนเทศทางสุขภาพ ว่าหมายถึง ชุดของความรู้ความสามารถที่จำเป็นในการตระหนักถึงความต้องการสารสนเทศทางสุขภาพ ระบุแหล่งสารสนเทศและใช้แหล่งสารสนเทศในการค้นคืนสารสนเทศที่ตรงความต้องการ การประเมินคุณภาพของสารสนเทศและการนำสารสนเทศไปใช้ ตลอดจนสามารถวิเคราะห์ เข้าใจและใช้สารสนเทศประกอบการตัดสินใจในเรื่องสุขภาพที่ดีได้

โปรแกรมการรู้สารสนเทศทางสุขภาพ

การสอนการรู้สารสนเทศทางสุขภาพเป็นกิจกรรมรูปแบบหนึ่งที่มีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาทักษะการรู้สารสนเทศทางสุขภาพของประชาชน โดยเป็นโปรแกรมที่นำเสนอเนื้อหาความรู้ทางการแพทย์ การส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตและวิธีปฏิบัติที่ดีในการแสวงหาสารสนเทศทางสุขภาพของผู้เข้าร่วมกิจกรรม (Van Moorsel, 2011) ซึ่งการดำเนินงานเกี่ยวกับโปรแกรมการรู้สารสนเทศทางสุขภาพมีเป้าหมายสำคัญคือการเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับการเข้าถึงสารสนเทศ

ทางสุขภาพและปรับปรุงการรู้สุขภาพของประชาชน (Kurtz-Rossi & Duguay, 2010) อนึ่ง การจัดโปรแกรมการรู้สารสนเทศทางสุขภาพเป็นกิจกรรมที่บรรณารักษ์ทำงานร่วมกับบุคลากรทางการแพทย์ โดยมุ่งหมายที่จะพัฒนาความรู้ความเข้าใจและทักษะการรู้สารสนเทศทางสุขภาพให้แก่นักศึกษาสาขาทางการแพทย์และสุขภาพ บุคลากรทางการแพทย์และประชาชนทั่วไป เพื่อให้บุคคลเหล่านี้เป็นผู้รู้สารสนเทศทางสุขภาพที่สามารถดำเนินชีวิตประจำวันได้ด้วยการแสวงหา ประเมินและใช้สารสนเทศทางสุขภาพ ซึ่งเป็นสารสนเทศที่มีคุณภาพในการตัดสินใจและแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพของตนเองได้

ในการจัดเตรียมโปรแกรมการรู้สารสนเทศทางสุขภาพให้ประสบความสำเร็จนั้น Haines & Horrocks (2006) กล่าวว่าขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา ขอบเขตและการนำเสนอโปรแกรมการสอน ได้แก่ การใช้ชุดการเรียนรู้ผ่านเว็บเพื่อการทบทวนบทเรียน (Online tutorials) ด้วยตนเองของนักศึกษาจำนวนมากซึ่งเป็นทางเลือกในการสอนการรู้สารสนเทศทางสุขภาพ การจัดฝึกอบรมบุคลากรให้มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการรู้สารสนเทศทางสุขภาพ การจัดการเรียนการสอน การรู้สารสนเทศทางสุขภาพโดยจัดสอนเป็นกลุ่มขนาดเล็กเพื่อให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น การจัดโปรแกรมการสอนการรู้สารสนเทศทางสุขภาพที่สอดคล้องกับความต้องการของหลักสูตร การทำงานร่วมกันของบรรณารักษ์กับผู้สอนเพื่อให้การสอนการรู้สารสนเทศทางสุขภาพตรงตามความต้องการของรายวิชาซึ่งกำหนดให้การรู้สารสนเทศทางสุขภาพเป็นส่วนหนึ่งของรายวิชาและจัดสรรเวลาเพื่อการสอนที่เหมาะสม การปรับเปลี่ยนรูปแบบการสอนจากการบรรยายและการสาธิตเป็นการทดลองปฏิบัติจริง (Hands-on style) การใช้แบบฝึกออนไลน์ (Online workbook) และชุดการเรียนรู้ผ่านเว็บเพื่อการทบทวนบทเรียนที่มุ่งให้นักศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง

บทบาทของบรรณารักษ์

บรรณารักษ์สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ (Health librarian) นับเป็นบุคคลสำคัญในการสอนการรู้สารสนเทศทางสุขภาพที่ทำงานร่วมกับบุคคลหลายฝ่าย โดยเฉพาะการทำงานร่วมกับบุคลากรทางการแพทย์ และนักศึกษาในโรงเรียนแพทย์ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนวิธีให้การดูแลสุขภาพที่มีหลักฐานยืนยันในการปฏิบัติ เพื่อให้ประชาชนใช้หลักฐานในการยืนยันเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพของตนเองที่เกิดจากการปฏิบัติทางการแพทย์ (Schardt, 2011) สำหรับการสอนการรู้สารสนเทศทางสุขภาพโดยบูรณาการในหลักสูตรนั้น Leasure, et al. (2009) อธิบายว่าบรรณารักษ์จะร่วมมือกับคณาจารย์สาขาการพยาบาลในการสอนการรู้สารสนเทศทางสุขภาพที่บูรณาการในหลักสูตร เพราะเป็นส่วนสำคัญที่เตรียมนักศึกษาพยาบาลให้มีทักษะการค้นหา ประเมินและใช้สารสนเทศทางสุขภาพในการปฏิบัติทางการแพทย์ได้เมื่อสำเร็จการศึกษาและออกไปสู่ตลาดงาน นอกจากการทำงานร่วมกับบุคคลดังกล่าวแล้ว Haines & Horrocks (2006) ยังชี้ให้เห็นถึงความร่วมมือกันของบรรณารักษ์สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพเพื่อให้เกิดการแบ่งปันวิธีปฏิบัติระหว่างกันอีกด้วย

สำหรับบทบาทของบรรณารักษ์สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพที่ปรากฏในวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการรู้สารสนเทศทางสุขภาพ ได้แก่ การศึกษาของ Leasure, et al. (2009); Schardt (2011) ; Shipman, Kurtz-Rossi & Funk (2009) ได้นำเสนอบทบาทที่เกี่ยวข้องกับการสอนการรู้สารสนเทศทางสุขภาพ คือ การสร้างการตระหนักรู้ การเข้าถึงและการใช้สารสนเทศทางสุขภาพที่มีคุณภาพเพื่อให้ประชาชนได้หลักฐานที่มีคุณภาพในการสนับสนุนการตัดสินใจเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ การแนะนำประเด็นความท้าทายเกี่ยวกับการรู้สารสนเทศทางสุขภาพแก่บุคลากรทางการแพทย์ การสอนการรู้สารสนเทศทางสุขภาพในหลักสูตรโดยใช้เวลาสอน 1 ชั่วโมงเป็นเวลา 3-5 ครั้ง ซึ่งมีผู้เรียนอย่างน้อย 35-50 คน การแนะนำให้ผู้เข้าร่วมโปรแกรมการรู้สารสนเทศทางสุขภาพใช้ฐานข้อมูลทางการแพทย์และ

ห้องสมุดโรงพยาบาล การให้คำปรึกษาแก่ผู้ป่วยภายหลังคาบเรียนโดยแนะนำให้สืบค้นสารสนเทศทางสุขภาพ การวางแผนและนำเสนอบริการสารสนเทศทางสุขภาพ การมีส่วนร่วมในการประเมินหลักสูตรการสอนการรู้สารสนเทศทางสุขภาพโดยประเมินผ่านเว็บ การประเมินการสอนการรู้สารสนเทศทางสุขภาพทั้งก่อน-หลังการสอนและติดตามหลังการสอนในช่วง 2 เดือน และการจัดเตรียมข้อมูลป้อนกลับเกี่ยวกับการสอนการรู้สารสนเทศทางสุขภาพเพื่อการปรับปรุงหลักสูตรที่จัดขึ้น

วัตถุประสงค์การเรียนรู้และขอบเขตเนื้อหา

วัตถุประสงค์การเรียนรู้ (Learning objectives) เป็นส่วนสำคัญในการจัดเตรียมโปรแกรมการสอนการรู้สารสนเทศทางสุขภาพ เพราะการกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้เป็นสิ่งที่กำหนดกรอบของการพัฒนาสมรรถนะในด้านต่าง ๆ ของผู้เข้าร่วมกิจกรรมให้เป็นไปตามเป้าหมายของการจัดการเรียนการสอนที่ได้กำหนดไว้ โดยเป็นสิ่งที่บรรณารักษ์และบุคลากรทางการแพทย์ที่ทำหน้าที่สอนการรู้สารสนเทศทางสุขภาพจะต้องให้ความสำคัญ จากการศึกษาแนวคิดของ Cullen (2005) Li & Brilla (2008) และ Van Moorsel (2001) ที่ได้นำเสนอเกี่ยวกับการกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ในการสอนการรู้สารสนเทศทางสุขภาพไว้หลายประการด้วยกัน อาทิ การกำหนดประเด็นสุขภาพที่ต้องการแสวงหาสารสนเทศ การสำรวจแหล่งสารสนเทศทางสุขภาพทั้งที่เป็นเว็บท่าและเว็บไซต์ที่ให้สารสนเทศทางสุขภาพซึ่งมีคุณภาพสูง การเข้าใจหลักการและการใช้อินเทอร์เน็ตในการสืบค้นสารสนเทศทางสุขภาพ การสืบค้นสารสนเทศทางสุขภาพบนเว็บโดยใช้คำค้นที่เหมาะสม การกำหนดเกณฑ์คุณภาพที่ใช้ประเมินแหล่งสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับการรู้สารสนเทศทางสุขภาพ การศึกษาเครื่องมือที่ใช้คัดกรองแหล่งสารสนเทศทางสุขภาพบนเว็บ การเลือกและประเมินแหล่งสารสนเทศทางสุขภาพที่มีความน่าเชื่อถือ โดยพิจารณาความน่าเชื่อถือของผู้แต่ง ความทันสมัยของข้อมูล การอธิบายศัพท์เทคนิค ระดับข้อมูล ระดับภาษาและ

แหล่งที่มาของข้อมูล และการศึกษาวิธีการรักษาทางการแพทย์ (treatment) ที่มีการอภิปรายไว้ในแหล่งสารสนเทศต่าง ๆ

การสอนการรู้สารสนเทศทางสุขภาพมุ่งเน้นแนวคิดเกี่ยวกับวิธีให้การดูแลสุขภาพที่มีหลักฐานยืนยันในการปฏิบัติ (Evidence-Based Practice หรือเรียกสั้น ๆ ว่า EBP) โดย Gray (2001) อธิบายว่า EBP เป็นวิธีการตัดสินใจที่แพทย์ใช้หลักฐานที่ดีที่สุดที่ค้นหาได้ในการรักษาผู้ป่วย โดยพิจารณาทางเลือกในการรักษาที่เหมาะสมกับผู้ป่วย สำหรับกระบวนการของ EBP นั้น Sackett et al. (1998) อธิบายว่า มี 5 ขั้นตอน คือ การกำหนดปัญหาหรือคำถาม การค้นหาหลักฐานที่ดีที่สุดที่ใช้ตอบคำถาม การประเมินหลักฐานที่ถูกต้องและประโยชน์ที่ได้รับ การประยุกต์ผลการสืบค้นกับผู้ป่วย และการประเมินผลลัพธ์ในการรักษาผู้ป่วย จากแนวคิดเกี่ยวกับ EBP ที่ใช้ในการสอนการรู้สารสนเทศทางสุขภาพ Haines & Horrocks (2006) ได้กำหนดขอบเขตเนื้อหาที่ใช้สอนการรู้สารสนเทศทางสุขภาพ โดยกำหนดเนื้อหาที่สำคัญคือ ขอบเขตของสารสนเทศทางการแพทย์และสุขภาพที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพ การกำหนดข้อคำถามทางการแพทย์ที่ต้องการศึกษาค้นคว้าเพื่อหาคำตอบ ความสำคัญของแหล่งสารสนเทศทางสุขภาพ การสำรวจ/ศึกษาหลักฐานบนพื้นฐานของการวิจัย (Research-Based Evidence) การสืบค้นสารสนเทศในวงจรร EBP การกำหนดกลยุทธ์ในการสืบค้นสารสนเทศทางการแพทย์จากฐานข้อมูลต่าง ๆ เพื่อให้ได้สารสนเทศที่ตรงความต้องการ เช่น ฐานข้อมูล Medline/PubMed, ฐานข้อมูล Embase, ฐานข้อมูล Biosis, ฐานข้อมูล ISI's Web of Science, และฐานข้อมูล Cochrane Library เป็นต้น การศึกษาเว็บไซต์และโปรแกรมค้นหา (Search engines) ที่เป็นแหล่งสารสนเทศและเครื่องมือค้นหาสารสนเทศทางการแพทย์ การประเมินแหล่งสารสนเทศทางสุขภาพ การใช้สารสนเทศทางสุขภาพและการใช้โปรแกรมการจัดการบรรณานุกรมเพื่อการจัดการสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพ เช่น โปรแกรม Endnote และ Reference Manager เป็นต้น

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนการรู้สารสนเทศทางสุขภาพเป็นการจัดการศึกษาให้แก่บุคคลต่าง ๆ เช่น นักศึกษาแพทย์ ผู้ป่วย ครอบครัวผู้ป่วย และประชาชนทั่วไป เป็นต้น โดยมีวิธีสอน 3 รูปแบบ ดังนี้

1. การบูรณาการการรู้สารสนเทศทางสุขภาพในหลักสูตรการศึกษา โดยเฉพาะหลักสูตรที่มุ่งผลิตบุคลากรทางการแพทย์ในโรงเรียนแพทย์ ซึ่งคณาจารย์สาขาทางการแพทย์ทำงานร่วมกับบรรณารักษ์ในการพัฒนาสมรรถนะสารสนเทศทางสุขภาพให้แก่ นักศึกษาแพทย์ เพื่อให้ นักศึกษามีความสามารถในการค้นหา ประเมินและใช้สารสนเทศในการปฏิบัติทางการแพทย์ได้ (Leasure, et al., 2009) ซึ่งดำเนินการได้ทั้งการศึกษา ระดับปริญญาตรีและระดับบัณฑิตศึกษา ดังตัวอย่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนที่ King's College London ต่อไปนี้ (Haines & Harrocks, 2006)

- 1.1 การบูรณาการในหลักสูตรระดับปริญญาตรี เช่น การบูรณาการการรู้สารสนเทศทางสุขภาพในหลักสูตรแพทยศาสตร์ โดยใช้เวลา 5 ปี กล่าวคือ ปีที่ 1 สอนเกี่ยวกับขอบเขตของสารสนเทศทางสุขภาพที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพ การค้นหาและใช้สารสนเทศทางสุขภาพ การสืบค้นสารสนเทศบนเว็บและการสืบค้นฐานข้อมูล Medline ขึ้นพื้นฐาน ปีที่ 2 สอนเกี่ยวกับการสืบค้น Medline โดยมุ่งเน้นการศึกษาเฉพาะกรณี การใช้ชุดโปรแกรมต่าง ๆ การประเมินแหล่งสารสนเทศทางสุขภาพบนเว็บและ EBP โดยค้นหาหลักฐานที่ใช้ในการตัดสินใจเพื่อการรักษาพยาบาลและการทำรายงาน ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่นักศึกษา กำลังเรียนในหัวข้อหลักการวิจัยและโรคระบาดทางการแพทย์ และปีที่ 3-5 สอนเกี่ยวกับการสืบค้นฐานข้อมูล Medline ขั้นสูง การค้นหาสารสนเทศตามความต้องการของนักศึกษาและ EBP แหล่งสารสนเทศทางสุขภาพบนเว็บและการใช้โปรแกรมการจัดการบรรณานุกรม

- 1.2 การบูรณาการในหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา เช่น การบูรณาการการรู้สารสนเทศทางสุขภาพในหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา โดยบูรณาการ

ในรายวิชา Information Technology and Information Retrieval ใช้ชื่อโปรแกรมว่า iGrad ซึ่งริเริ่มในช่วงฤดูร้อน ปี ค.ศ. 2003 มีลักษณะเป็นการสอนกลุ่มเล็ก ๆ ใช้เวลาประมาณ 3 ชั่วโมง โดยเน้นสอนพื้นฐานและความสำคัญของการรู้สารสนเทศทางสุขภาพ ทักษะการบริหาร การวิจัย การทบทวนวรรณกรรม การพิมพ์เอกสารและการจัดการบรรณานุกรม การสืบค้นสารสนเทศจากฐานข้อมูล Medline ขึ้นพื้นฐานและขั้นสูง วิธีทางสถิติและชุดโปรแกรมสถิติ ซึ่งการสอนในลักษณะนี้จะขยายไปยังรายวิชาอื่น ๆ ที่มุ่งเน้นการวิจัยเป็นสำคัญ

2. การจัดฝึกอบรมการรู้สารสนเทศทางสุขภาพที่ใช้วิธีให้การดูแลสุขภาพที่มีหลักฐานยืนยันในการปฏิบัติ โดยบรรณารักษ์จัดการฝึกอบรมร่วมกับบุคลากรทางการแพทย์และนักศึกษาแพทย์ในการสนับสนุนวิธีให้การดูแลสุขภาพที่มีหลักฐานยืนยันในการปฏิบัติเพื่อช่วยให้ผู้ป่วยมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้หลักฐานในการรักษาพยาบาล (Scharadt, 2011)

3. การสอนการรู้สารสนเทศทางสุขภาพผ่านเว็บเป็นการสอนโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่จัดให้บริการบนเว็บ มีลักษณะเป็นชุดบรรยายและคำถาม-คำตอบ เนื้อหาที่บรรยายเกี่ยวข้องกับแพทย์เบื้องต้น ประเด็นทางสุขภาพและหัวข้อคัดสรรทางด้านสุขภาพ โปรแกรมนี้มีลักษณะเป็นการส่งเสริมการรู้สารสนเทศทางสุขภาพให้แก่ประชาชน โดยบรรณารักษ์จะเชื่อมโยงเนื้อหาการรู้สุขภาพลงในโปรแกรม เช่น โปรแกรม Mini-Med School (MMS) ของ University of Colorado ซึ่ง Dr. J. John Cohen ริเริ่มขึ้นในปี ค.ศ.1990 มีสถาบันต่าง ๆ มากกว่า 75 แห่งเข้าร่วมเป็นแม่ข่าย โดยมีลักษณะเป็นโปรแกรมที่ส่งผ่านความรู้ทางสุขภาพที่เชื่อมต่อกับชุมชน (Van Moorsel, 2001)

ในส่วนของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในการสอนการรู้สารสนเทศทางสุขภาพนั้น Li & Brilla (2008) ได้ให้ตัวอย่างของกิจกรรมการเรียนรู้ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน ได้แก่ กิจกรรมการอ่านก่อนเรียนซึ่งเป็นการอ่านบทความที่มีมุมมองต่างกัน 2 เรื่องโดยใช้เวลา

ประมาณ 50 นาทีในการอ่าน การชมภาพยนตร์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสุขภาพ การตั้งคำถามและอภิปรายเกี่ยวกับสิ่งที่ได้จากการชมภาพยนตร์และการอ่านบทความ และการมอบหมายงานบน Blackboard โดยให้อ่านบทความบนเว็บแล้วประเมินบทความที่อ่านตามเกณฑ์ การประเมินแบบรูปรีคที่กำหนดให้ สำหรับสื่อการเรียนการสอนที่ใช้ในการสอนการรู้สารสนเทศทางสุขภาพ Haines & Horrocks (2006) และ Li & Brilla (2008) ระบุว่าได้แก่ ภาพยนตร์ บทความวิชาการ คอมพิวเตอร์ที่เชื่อมต่อเครือข่ายอินเทอร์เน็ต แบบประเมินรูปรีคที่กำหนดผ่าน Blackboard แบบฝึกหัดที่มุ่งให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าด้วยการสืบค้นข้อมูล แบบฝึกการรู้สารสนเทศออนไลน์ที่ครอบคลุมสารสนเทศทางวิทยาศาสตร์สุขภาพเบื้องต้น และชุดการเรียนรู้ผ่านเว็บเพื่อการทบทวนบทเรียนด้วยตนเองของนักศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการสืบค้นฐานข้อมูล Medline ทั้งในระดับขั้นพื้นฐานและขั้นสูง ซึ่งเป็นการแนะนำตัวอย่างการใช้ฐานข้อมูล Medline อย่างเป็นขั้นตอน ส่วนการประเมินผลการเรียนรู้ที่เกิดจากการสอนการรู้สารสนเทศทางสุขภาพนั้น Haines & Horrocks (2006) Kurtz-Rossi & Duguay (2010) และ Li & Brilla (2008) อธิบายว่า ผู้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนสามารถประเมินผลการเรียนรู้ได้จากการใช้แบบทดสอบที่มีลักษณะของข้อคำถามแบบหลายตัวเลือก การประเมินทักษะการสืบค้นฐานข้อมูล Medline และการสืบค้นสารสนเทศบนเว็บที่ตรงกับความต้องการของผู้เรียนและเป็นประโยชน์ในการทำแบบฝึกหัด การใช้แบบสอบถามก่อน-หลังเรียนในการสอบถามเกี่ยวกับสมรรถนะสารสนเทศทางสุขภาพของผู้เรียน และการใช้แบบทดสอบสั้น ๆ โดยให้ผู้เรียนเขียนอธิบายนิยามและความสำคัญของการรู้สารสนเทศทางสุขภาพ และเขียนเกณฑ์อย่างน้อย 3 ข้อที่ใช้ในการประเมินสารสนเทศทางสุขภาพที่ค้นหามาได้

บทสรุป

การรู้สารสนเทศทางสุขภาพเป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับประชาชนทุกคน เพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตที่มีคุณภาพ โดยมุ่งเน้นการใช้สารสนเทศทางสุขภาพในการตัดสินใจเพื่อการแก้ปัญหา การรักษาโรคและการพิจารณาความน่าเชื่อถือของกระบวนการให้การรักษาที่บุคลากรทางการแพทย์ใช้ในการรักษาโรคว่ามีความถูกต้องและเหมาะสมมากน้อยเพียงใด หลักฐานที่เป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากการวิจัยและพัฒนาทั้งที่เป็นองค์ความรู้ใหม่และเป็นนวัตกรรมที่จะนำไปใช้เป็นประโยชน์ในการรักษาพยาบาลผู้ป่วย ซึ่งหลักฐานดังกล่าวจะช่วยให้บุคลากรทางการแพทย์และผู้ป่วยได้รับวิธีการให้การรักษาในรูปแบบต่าง ๆ และข่าวสารที่มีความทันสมัยซึ่งเกี่ยวข้องกับโรคที่ผู้ป่วยกำลังเผชิญได้เป็นอย่างดี ทักษะดังกล่าวนี้จะเกิดขึ้นได้ต้องใช้กระบวนการถ่ายทอดความรู้ที่เป็นกระบวนการในการสอนและการเรียนรู้ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่จะพัฒนาโปรแกรมการรู้สารสนเทศทางสุขภาพและกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมการรู้สารสนเทศทางสุขภาพของผู้ป่วย ครอบครัวผู้ป่วยและสมาชิกในชุมชน ซึ่งบรรณารักษ์สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพนับเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญ เพราะเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับแหล่งสารสนเทศและการสืบค้นสารสนเทศทางการแพทย์และสุขภาพที่จะต้องทำงานร่วมกับผู้สอนในการวางแผนการสอนที่มุ่งพัฒนาทักษะการรู้สารสนเทศทางสุขภาพให้แก่นักศึกษาและผู้ป่วย ซึ่งการสอนการรู้สารสนเทศทางสุขภาพอาจเกิดขึ้นได้ในรูปแบบของการสอนในชั้นเรียนหรือการสอนผ่านเว็บ โดยเนื้อหาที่สอนมุ่งเน้นเป็นแนวคิดเกี่ยวกับ EBP เป็นสำคัญ โดยมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการประเมินผลการเรียนรู้ที่มุ่งให้นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการรู้สารสนเทศทางสุขภาพและเห็นถึงความสำคัญของการรู้สารสนเทศทางสุขภาพรวมทั้งการสืบค้นและการประเมินสารสนเทศทางสุขภาพได้อย่างถูกต้อง

เอกสารอ้างอิง

- Cullen, R. (2005). Empowering patients through health information literacy training. **Health Education**, 54(4), 231-244.
- Gray, J. A. M. (2001). **Evidence-based healthcare**. 2nd ed. Edinburgh: Churchill Livingstone.
- Haines, M. & Horrocks, G. (2006). Health information literacy and higher education: The King's College London approach. **Library Review**, 55(1), 8-19.
- Kurtz-Rossi, S., & Duguay, P. (2010). Health information literacy outreach: Improving health literacy and access to reliable health information in rural Oxford County Maine. **Journal of Consumer Health on the Internet**, 14(4), 325-340.
- Leasure, A R., et al. (2009). Health information literacy: Hardwiring behavior through multilevels of instruction and application. **Dimensions of Critical Care Nursing: DCCN**. 28(6), 276-282.
- Li, Y., & Brilla, L. (2008). Improving health information literacy: An environmental health application. **American Journal of Health Education**, 39(4), 248-252.
- Medical Library Association. (2007). **Health information literacy**. Retrieved October 18, 2011, from <http://www.mlanet.org/resources/healthlit/define.html>.
- Nielsen-Bohman, L., Panzer, A M., & Kindig, D A., (Eds.). (2004). **Health literacy: A prescription to end confusion**. Washington, DC: National Academies Press. Retrieved October 18, 2011, from http://www.nap.edu/catalog.php?record_id=10883

- Sackett, D L., et al. (1998). **Evidence - based medicine: How to practice and teach EBM**. London: Churchill Livingstone.
- Schardt, C. (2011). Health information literacy meets evidence-based practice. **Journal of the Medical Library Association**, 99(1), 1-2.
- Shipman, J P., Kurtz-Rossi, S., & Funk, C J. (2009). The health information literacy research project. **Journal of the Medical Library Association**, 97(4), 293-301.
- US Department of Health and Human Services. (2000). **Healthy people 2010 final review**. Retrieved 18, 2011, from http://www.cdc.gov/nchs/data/hpdata2010/hp2010_final_review.pdf.
- Van Moorsel, G. (2001). Do you mini-med school? leveraging library resources to improve internet consumer health information literacy. **Medical Reference Services Quarterly**, 20(4), 27-37.